ИЗИСКВАНИЯТА НА ДИРЕКТИВА (ЕС)2020/2184 – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВО ЗА ОТРАСЪЛ „ВОДОСНАБДЯВАНЕ“ В БЪЛГАРИЯ

Ирина Ангелова,
катедра „Водоснабдяване, канализация и пречистване на води“, УАСГ
angelova_fhe@uacg.bg

Съдържание

- „Стари и нови“ изисквания, относно качеството на водата, предназначена за консумация от човека
- Несъответствия по „старите“ замърсители, причини и решения
- Несъответствия по „новите“ замърсители, причини и решения
- Заключения

„Стари и нови“ изисквания, относно качеството на водата, предназначена за консумация от човека

Параметър	Директива 98/83/ЕО	Директива (ЕС) 2020/2184	Наредба 9
Мътност, NTU	**Приложение I, част B** Приемлива за потребителите и без значими колебания спрямо обичайното за показателя • *Заб.7 В случай на обработка на вода от **повърхностни водоизточници** стойността на показателя на изхода на пречиствателната станция **не трябва да превишава** стойност, еквивалентна на **1 нефелометрична единица** мътност според метода за определяне на показателя.*	**Приложение I, част B** Приемлива за потребителите и без значими колебания спрямо обичайното за показателя	**Приложение I, част B** Приемлива за потребителите и без значими колебания спрямо обичайното за показателя • Заб.4 В случай на обработка на вода от **повърхностни водоизточници** стойността на показателя на изхода на пречиствателната станция **не трябва да превишава** стойност, еквивалентна на **1 нефелометрична единица** мътност според метода за определяне на показателя.
	Приложение II, част A • Оперативният контрол включва показателя "мътност".	**Приложение II, част A** • Оперативният контрол включва показателя **"мътност" на изхода на пречиствателната станция** за питейни води с референтна стойност - **0.3 NTU** в 95% от пробите и нито една проба над 1 NTU, вкл. минимална честота на пробовземане и анализ.	**Приложение II, част A** • Оперативният контрол включва показателя **"мътност" на изхода на пречиствателната станция** за питейни води с референтна стойност - **0.3 NTU** в 95% от пробите и нито една проба над 1 NTU, вкл. минимална честота на пробовземане и анализ.

„Стари и нови“ изисквания, относно качеството на водата, предназначена за консумация от човека

Параметър	Директива 98/83/ЕО	Директива (ЕС) 2020/2184	Наредба 9
Антимон, µg/l	5	10	5
Бор, mg/l	1,0	1,5 • *Стойността на показателя 2,4 mg/l се прилага в случаите, когато обезсоляването на вода е основният водоизточник на съответната водоснабдителна система или в региони, където геоложките условия могат да доведат до високи нива на бор в подземните води.*	1,0 • *Стойността на показателя 2,4 mg/l се прилага в случаите, когато обезсоляването на вода е основният водоизточник на съответната водоснабдителна система или в региони, където геоложките условия могат да доведат до високи нива на бор в подземните води.*
Хром, µg/l	50	25 • *Срокът за постигане на съответствие със стойността на показателя 25 µg/l е не по-късно от 12 януари 2036 г. Дотогава стойността на показателя за хром е 50 µg/l.*	25 • *Срокът за постигане на съответствие със стойността на показателя 25 µg/l е не по-късно от 12 януари 2036 г. Дотогава стойността на показателя за хром е 50 µg/l.*

„Стари и нови“ изисквания, относно качеството на водата, предназначена за консумация от човека

Параметър	Директива 98/83/ЕО	Директива (ЕС) 2020/2184	Наредба 9
Олово, µg/l	10	5 (10) • *Срокът за постигане на съответствие със стойността на показателя 5 µg/l е не по-късно от 12 януари 2036 г. Дотогава стойността на показателя за олово е 10 µg/l.* • *Показатели от значение за оценката на риска за вътрешните разпределителни системи*	5 (10) • *Срокът за постигане на съответствие със стойността на показателя 5 µg/l е не по-късно от 12 януари 2036 г. Дотогава стойността на показателя за олово е 10 µg/l.* • *Показатели от значение за оценката на риска за вътрешните разпределителни системи*
Селен, µg/l	10	20 • *За региони, в които геоложките условия могат да доведат до високи нива на селен в подземните води, се прилага стойност на показателя от 30 µg/l.*	10 • *За региони, в които геоложките условия могат да доведат до високи нива на селен в подземните води, се прилага стойност на показателя от 30 µg/l.*

„Стари и нови“ изисквания, относно качеството на водата, предназначена за консумация от човека

Параметър	Директива 98/83/ЕО	Директива (ЕС) 2020/2184	Наредба 9
Нитрати, mg/l	50	50 • *Държавите членки гарантират спазване на условието, според което [нитрати]/50 + [нитрити]/3 ≤ 1 (концентрацията в mg/l за нитратите (NO3) и за нитритите (NO2) е посочена в квадратни скоби), и съответствие със стойността на показателя 0,10 mg/l за нитритите за водите на изхода на пречиствателните инсталации.*	50 • *При съвместно присъствие на нитрати и нитрити сборът от съотношенията на аналитично определената концентрация към съответната МС трябва да бъде по-малък или равен на единица. По отношение на тези показатели трябва да бъдат изпълнени условията:* • *1. (нитрати)/50 + (нитрити)/3 <= 1, където стойностите са в mg/l;* • *2. на изход от пречиствателната станция концентрацията на нитритите трябва да е до 0,10 mg/l.*
Манган, µg/l	50	50	50
Общ органичен въглерод (ТОС), µg/l		Без значими колебания спрямо обичайната стойност на показателя • *Този показател не се измерва за зони за водоснабдяване с дебит под 10 000 м^3 дневно.*	Без значими колебания спрямо обичайната стойност на показателя • *Показателят може да не се определя за зони за водоснабдяване, в които се доставят по-малко от 10 000 куб. м вода в денонощие.*

„Стари и **нови**“ изисквания, относно качеството на водата, предназначена за консумация от човека

Параметър	Директива (ЕС) 2020/2184 и Наредба 9	Здравна значимост
Бисфенол А, µg/l	2,5	Затлъстяване, сърдечни заболявания, ракови заболявания, диабет, проблеми с репродукцията, вродени дефекти и ефекти върху мозъка, развитието и поведението. Най-уязвими са бременните жени, новородените и децата.
Микроцистин LR, µg/l	1	При слаба експозиция - болка в корема, главоболие, възпалено гърло, повръщане и гадене, суха кашлица, диария, образуване на мехури около устата и пневмония. Рисков фактор за злокачествените туморни образувания, дегенеративните болести на нервната и сърдечно-съдовата система.
PFAS (Пер- и поли-флуороалкилни вещества), µg/l;	Общо PFAS (съвкупността от пер-и полифлуоралкилирани в-ва) – 0.50 Сума PFAS (сумата от 20 пер- и полифлуоралкилирани в-ва проблемни за водите) – 0.10	Репродуктивни ефекти (намалена плодовитост или повишено кръвно налягане при бременни жени) Ефекти или забавяне на развитието при децата (ниско тегло при раждане, ускорен пубертет, костни вариации или поведенчески промени) Повишен риск от някои видове рак (рак на простатата, бъбреците и тестисите) Намалена способност на имунната система на организма да се бори с инфекциите, включително намален отговор на ваксините. Намеса в естествените хормони на организма. Повишени нива на холестерола и/или риск от затлъстяване.

„Стари и **нови**“ изисквания, относно качеството на водата, предназначена за консумация от човека

Параметър	Директива (ЕС) 2020/2184 и Наредба 9	Здравна значимост
Хлорити, mg/l	0.25 (0.7 mg/l при ClO_2)	Причинява оксидативен стрес, водещ до промени в червените кръвни клетки. Не е класифициран като канцерогенен за хората.
Хлорати, mg/l	0.25 (0.7 mg/l при ClO_2)	Причинява оксидативен стрес, водещ до промени в червените кръвни клетки. Води до промени в хистологията на щитовидната жлеза и в тиреоидните хормони.
HAAS (халооцетни к-ни), µg/l	60 (сума от пет представи телни вещества: монохлоро-, дихлоро- и трихлорооцетна киселина и моно- и ди-бромооцетна киселина)	Здравната значимост зависи от вида на формираното съединение. Потенциално мутагенни, токсични, канцерогенни. Засягат черния дроб и бъбреците. Причиняват оксидативен стрес на клетките. Свързват се с нарушения в репродуктивното здраве.

*Показателите се измерват в случай, че се използват методи на дезинфекция, които ги причиняват.
**Концентрациите им следва да се поддържат възможно най-ниски, без това да крие риск за ефективността на обеззаразяването.

Несъответствия по „старите“ замърсители, причини и решения

- **Мътност**
  - *Болшинството от изградените ПСПВ в България са предназначени за третиране на повърхностни води*
  - *Повечето водоизточници се отличават с ниска мътност (средно годишна мътност под 15 NTU)*
- **Към 2020г.** нито една от обследваните 10 ПСПВ не е изпълнявала изискването за „мътност“ на Директива 2020/2184
- **Към 2023г.** отделни ПСПВ са близо или постигат критериите за ефективност на стъпалото за филтрация, посочено в Директива 2020/2184

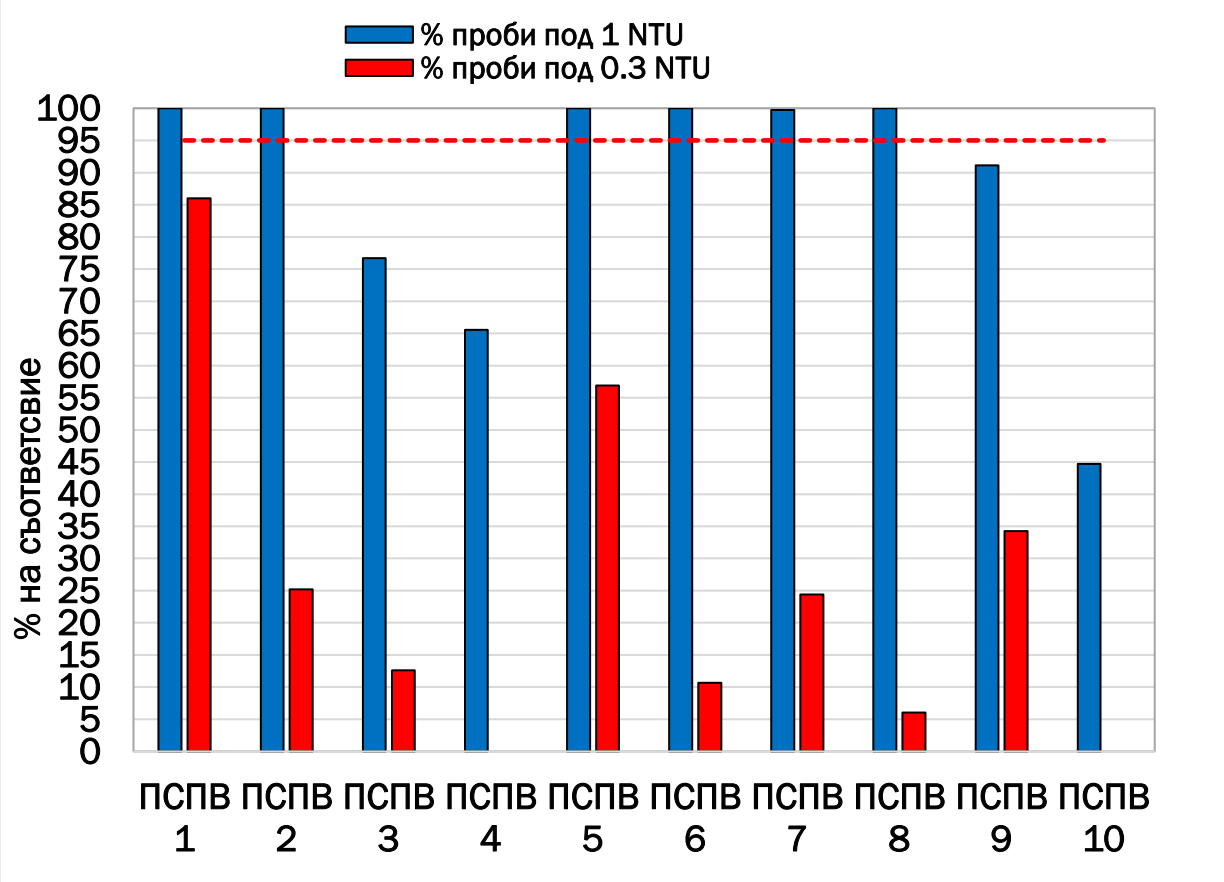

Фиг. 1 Пречиствателен ефект на някои ПСПВ в България по отношение на показателя мътност към 2020 г.

Източник: Проект на МРРБ с изпълнител катедра „ВКПВ“, УАСГ

Несъответствия по „старите“ замърсители, причини и решения

Причини

- Липсваща коагулационна обработка
- Неефективна коагулационна обработка
- Неподходящ филтърен пълнеж
- Неподходящ зърнометричен състав на филтърния пълнеж (преобладава D_{ef} около 0.8-0.95)
- Проблеми в дренажната система

Решения

- Постоянна коагулационна обработка
- Провеждане на Джар тест за определяне оптимален вид и доза на реагентната обработка (коагулант, флокулант, pH и др.)
- Пълна или частична подмяна на филтърния пълнеж
  - *Еднослоен филтърен пълнеж с подобрен зърнометричен състав*

  Препоръчителни стойности:

  1. Пясък – D_{ef} - 0,55 – 0,65
  - *Двуслоен филтърен пълнеж*

  Препоръчителни стойности:

  1. Антрацит – D_{10} = 1.3; D_{60} = 2.2; D_{90} = 2.9 mm
  2. Пясък - D_{10} = 0.54; D_{60} = 0.76; D_{90} = 0.87 mm

Несъответствия по „старите“ замърсители, причини и решения

- **Нитрати**
  - *Дълготрайни отклонения в около 300 малки зони на водоснабдяване и в около 16 големи зони на водоснабдяване*
  - *Средната концентрация – 115 mg/l за периода 2017 – 2019 г. (във водни тела с наднормени концентрации по данни на БД)*
- **Към 2019 г.** – **99** водни тела, включени в регистъра на нитратно уязвимите зони (65 подземни)
- **Към 2024 г.** – **568** водни тела, включени в регистъра на нитратно уязвимите зони (114 подземни)

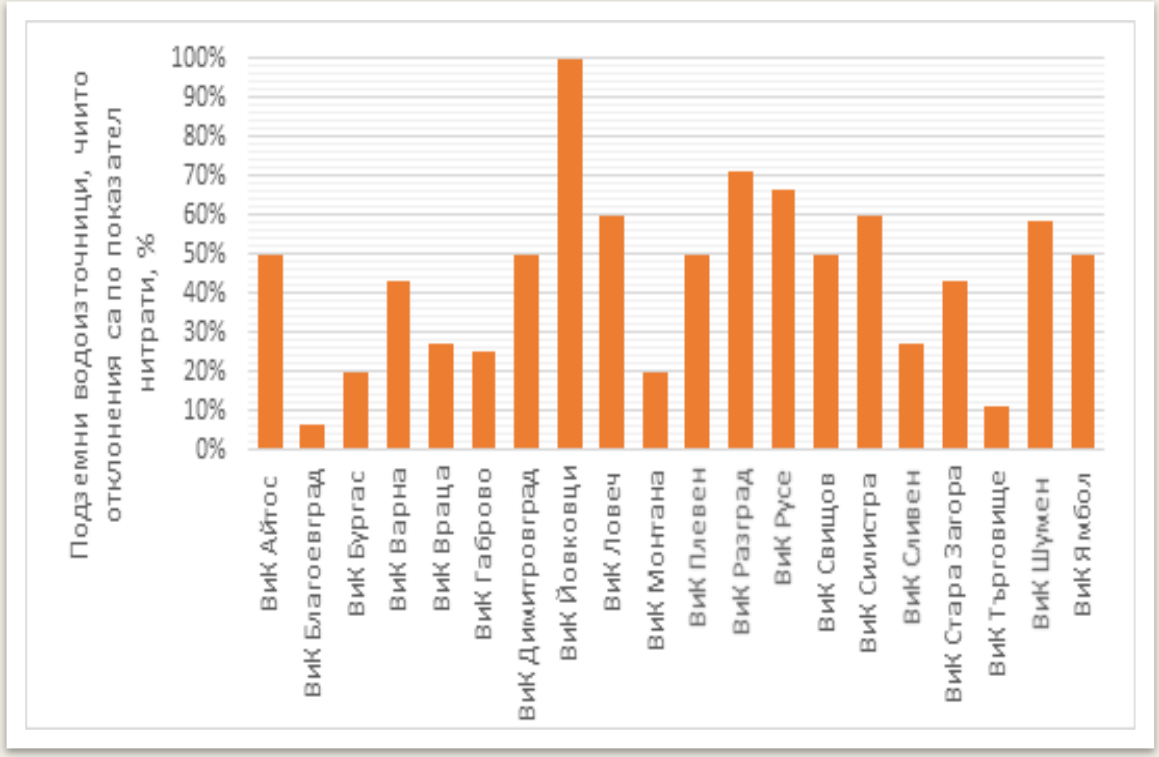

Фиг. 2 Дял от подземните водни тела с отклонения по показател нитрати към 2020 г. по ВиК оператори

Източник: Проект на МРРБ с изпълнител катедра „ВКПВ“, УАСГ

Несъответствия по „старите“ замърсители, причини и решения

Причини

- Наторяване на земеделски култури, пасища и др. с минерални азотсъдържащи торове
- Наторяване на земеделски култури, пасища и др. с органични (оборски) торове
- Заустване на отпадъчни води от животновъдни ферми
- Заустване на непречистени битови отпадъчни води
- Не спазване на ограниченията на СОЗ

Решения

- Спазване на изискванията на СОЗ
- Спазване на програми от мерки за ограничаване и предотвратяване на замърсяването с нитрати от земеделски източници в уязвимите зони
- Дефиниране и следване на мерки за предотвратяване на замърсяването с нитрати в НЕуязвимите зони
- Разреждане
- Подхранване на подземните води с води, не съдържащи нитрати
- Алтернативни водоизточници
- Пречистване

Несъответствия по „старите“ замърсители, причини и решения

- **Желязо и манган**
  - *Дълготрайни отклонения в около 50 зони на водоснабдяване по манган и в около 25 зони на водоснабдяване по желязо*
  - *Средната концентрация на желязо – 1,44 mg/l за периода 2017 – 2019 г. (във водни тела с наднормени концентрации по данни на БД)*
  - *Средната концентрация на манган – 0,173 mg/l за периода 2017 – 2019 г. (във водни тела с наднормени концентрации по данни на БД)*
- Причини
  - *Естествен произход*
- Решения
  - *Алтернативен водоизточник*
  - *Пречистване*

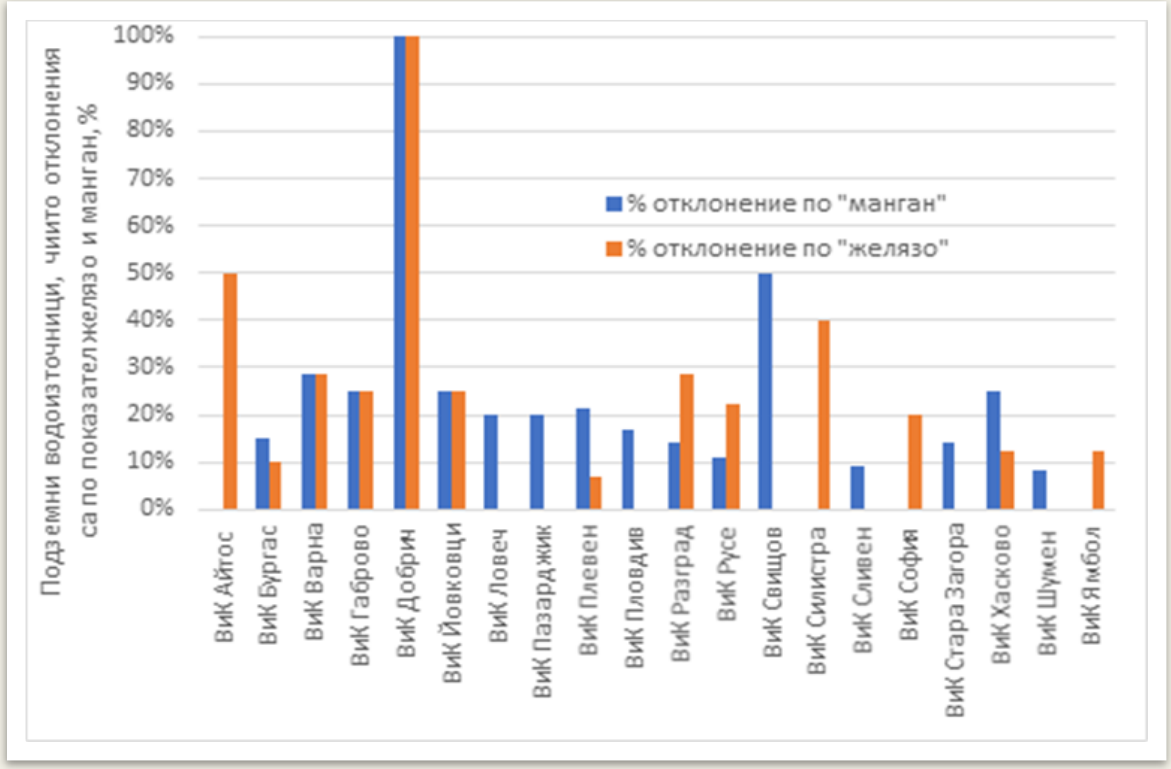

Фиг. 3 Дял от подземните водни тела с отклонения по показатели желязо и манган към 2020 г. по ВиК оператори

Източник: Проект на МРРБ с изпълнител катедра „ВКПВ“, УАСГ

Несъответствия по „новите“ замърсители, причини и решения

- **Бисфенол А**
  - *Органично синтетично съединение, при нормални условия представлява твърдо безцветно вещество, което е разтворимо в органични разтворители и слабо разтворимо във вода*
  - *Мономер за производството на различни пластмаси (бутилки, хранителни опаковки, тръби) и екопсидни смоли*
- **Причини**
  - *Точкови замърсявания от заустване на битови отпадъчни води, промишлени отпадъчни води, води от депа за твърди битови отпадъци*
  - *Дифузно замърсяване в следствие на трансфер от замърсени почви*
  - *Контакт с епоксидни смоли, използвани за вътрешно покритие на тръби или при ремонт на „пластмасови“ тръби. Отделянето на съединението се инициира от висока температура на водата и недостатъчно време за изсъхване на смолата.*

Място	Брой изследвани локации и/или проби	Водоизточник [µg/l]	Питейна вода [µg/l]
Световен мащаб	> 100 проби	-	1
САЩ	1 пункт, 12 проби	0.36	0.22
САЩ	19 пункта	0.014	не се открива
Канада	17 пункта, 128 проби	0.087	0.099
Италия	13 пункта	-	0.329
Испания	6 пункта	-	0.0503
Италия	35 пункта	-	0.102
Франция	100 пункта, 291 проби	1.43	0.05
Китай	6 пункта	-	0.317
България	**19 пункта**	**-**	**<0.1**

Табл. 1 Наличие на Бисфенол А във водоизточници и питейни води – максимални концентрации

Източник: Проект на МРРБ с изпълнител катедра „ВКПВ“, УАСГ

Несъответствия по „новите“ замърсители, причини и решения

- <u>Микроцистин LR</u>
  - *Токсин, произвеждан и съхраняван в клетките на синьо – зелени алги (цианобактерии), се освобождава във водата, когато клетките се разрушат или умират*
  - *Повечето цианотоксини са безвкусни, безцветни, нямат мирис и не се разрушават при т.н. конвенционално готвене*
- <u>2000 - 2015г.</u> в 16 от общо 115 повърхностни водни тела в България, *3 от които използвани за питейно – битово водоснабдяване*, са открити цианотоксини
- <u>Към 2024г. к</u>онцентрация на Микроцистин LR на изход 8 ПСПВ са под 0.3 µg/l
- ВиК оператори споделят за епизодични проблеми при язовирите - водоизточници, свързани с цъфтеж на планктон
  - *скъсяване на филтроцикъла*
  - *необходимост от по-чести промивки на филтрите*
  - *по-високи разходи за пречистване*

Язовир	Години на мониторинг	Цианобактерии	Цъфтеж на токсични видове
		[mm^3/L]	[да/не]
Хр. Смирненски	2019 и 2020	0-0.65	не
Среченска бара	2019 и 2023	0-0.73	не
Йовковци	2019 и 2022	0-0.06	не
Асеновец	2019, 2022 и 2023	0-0.02	не
Боровица	2019, 2022 и 2023	0-1.25	да
Студена	2019, 2021, 2023	0-0.13	не
Тича	2020	0-0.32	не
Камчия	2021	0-0.09	не
Дяково	2021, 2023	0-10.99	да
Искър	2022	0-0.01	не
Ясна поляна	2022	0-0.43	не
Ястребино	2023	0.44-16.6	да

Табл. 2 Наличие на цианобактерии в някои язовири в България

Източник: Проект на МРРБ с изпълнител катедра „ВКПВ“, УАСГ

Несъответствия по „новите“ замърсители, причини и решения

Причини

- Увеличение на броя на цианобактериите - цъфтеж
- Наличие на биогенните елементи азот и фосфор, както и на желязо
- По - бързо развитие при високи концентрации на CO_2
- Климатичните изменения (повишени температури)
- Заустване на непречистени битови отпадъчни води
- Не спазване на ограниченията на СОЗ

Решения

- Спазване на изискванията на СОЗ
- Намаляване на концентрацията на биогенни елементи
- Промяна на хидравликата във водоема – предотвратяване на стратификация и подпомагане на процесите на размесване на водата, промиване
- Подтискане на развитието на водорасли
- Преминаване на водата през почвен слой (индиректно водовземане)
- Пречистване
  - *Конвенционална технологична схема на ПСПВ*
  - *Адсорбция (ПАВ и ГАВ)*
  - *Окисление (хлор, перманганат, озон)*

Несъответствия по „новите“ замърсители, причини и решения

- **PFAS** (Пер- и поли-флуороалкилните вещества)
  - *Клас синтетични флуорорганични, неароматни органични химични съединения, устойчиви на биоразграждане, топлина и химични реакции*
  - *Термично стабилни, пожароустойчиви и забавящи горенето, липофобни (отблъскващи мазнини и масла), хидрофобни (отблъскващи вода), устойчиви на корозия и електрически изолатори.*
- **Причини**
  - *Промишлени зауствания*
  - *Инфилтрат от санитарни депа за битови отпадъци*
  - *Инфилтрат на отпадъчни води от пречиствателни станции за отпадъчни води (ПСОВ)*
  - *Използването на водни филм-образуващи пени при гасене на пожари и оттичането им пряко или косвено във водосборите*

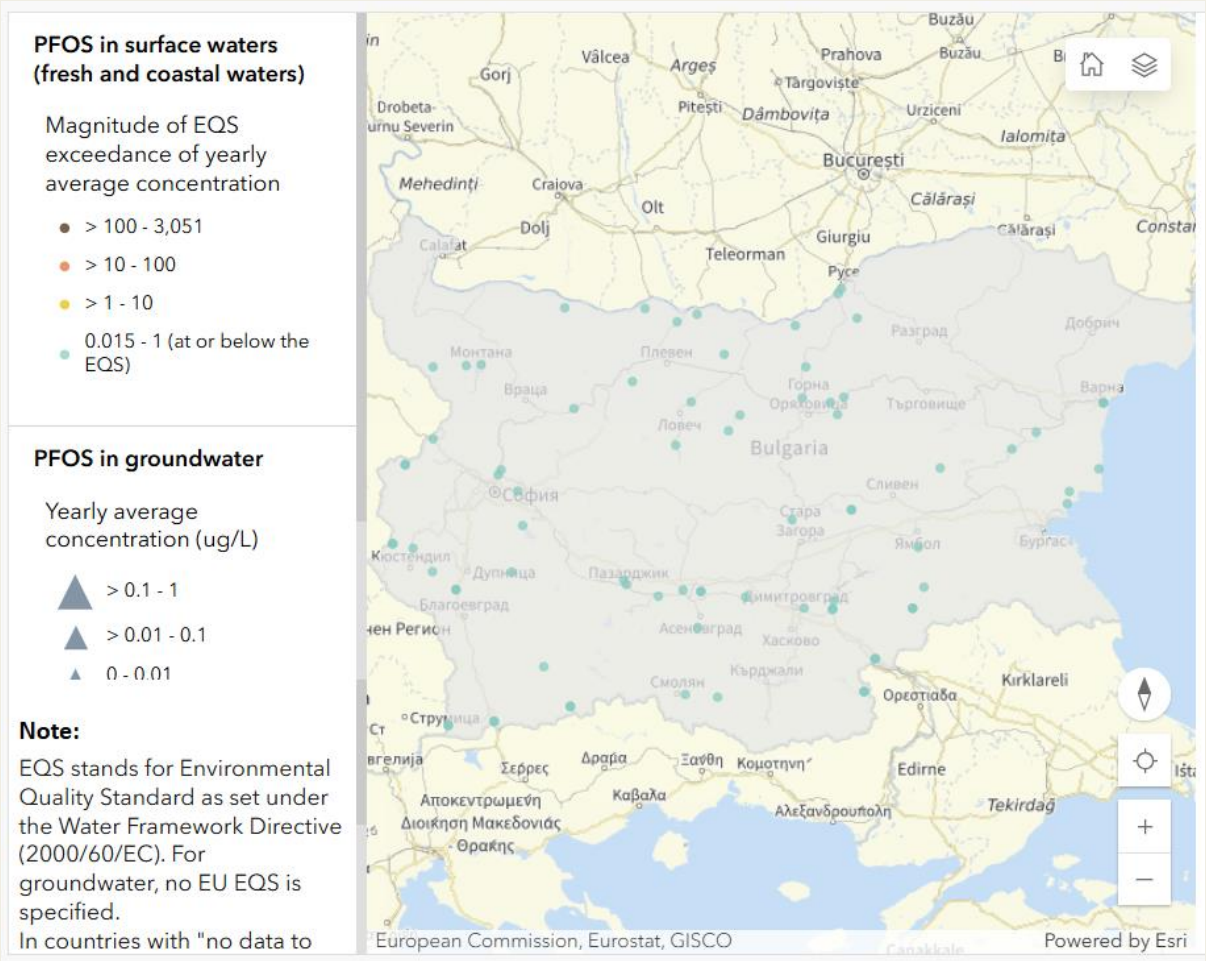

Фиг. 3 Концентрация на PFOS в повърхностните води в България 2018 - 2022 г.

Източник: PFAS pollution in European waters | European Environment Agency's home page

Несъответствия по „новите“ замърсители, причини и решения

Причини

- **Хлорити и хлорати**
- Вторични продукти на окислението, получавани при използването на ClO_2 за контрол на мирис и вкус или обеззаразяване
- Хлоратите са съпътстващ продукт при получаването на ClO_2. Хлоритният йон е неизбежен продукт при внасяне на ClO_2 в обработваната вода; обикновено 60-70% от приложената доза ClO_2 се превръща в хлорит в третираната вода
- Продължително съхранение или съхранение на разтвори на хипохлорит при висока стайна температура
- Добавяне на нов разтвор на хипохлорит към стар разтвор
- **Халооцетни киселини**
- Вторични продукти на дезинфекцията с хлор, особено в присъствието на примеси от органичен произход и ниско pH

Решения

- Промяна на условията на дезинфекция
  - *Предварително премахване на органиката, която е предимно от естествен произход*
  - *Контрол на дозата на хлора, без това да компрометира обеззаразяването*
  - *Корекция на pH (при високо pH се образуват THMs, при ниско HAAs)*
- Промяна на вида на дезинфектанта
- Отстраняване на вторичните продукти на дезинфекция
  - *Активен въглен*
  - *Аериране*
  - *Усъвършенствани окислителни процеси (AOP)*
- Използване на пресни разтвори на хипохлорит с гарантирано качество, съхранение на хладно място и далеч от пряка слънчева светлина. Да не се смесват нови хипохлоритни разтвори и стари хипохлоритни разтвори

Заключения

- Отрасъл „Водоснабдяване“ е поставен пред сериозно предизвикателство за постигане на нормативните изисквания относно качеството на питейната вода в България.
- В несъответствие са редица „стари“ замърсители – мътност, нитрати, манган, хром. Методите за постигане на съответствие са известни, но изискват инвестиции в кратки срокове.
- Все още няма достатъчно надеждна база данни, за да се направи категорично заключение относно „новите“ замърсители. Най – вероятните „нови“ показатели в несъответствие са микроцистин LR и халооцетни киселини.
- Анализите за определяне на концентрациите на „новите“ замърсители са скъпоструващи, както и технологии за тяхното отстраняване. Усилията следва да бъдат насочени към превенция на замърсяването на природните води.
- Онези замърсители, които не се откриват във водоснабдителните системи могат да бъдат изключени от програмите за мониторинг, но само с обосновка при изготвяне на оценката на риска на водоснабдителните системи.

БЛАГОДАРЯ ЗА ВНИМАНИЕТО!